

Katarzyna Błażejewska

Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID ID: 0000-0003-2793-3276

**PRACA DOMOWA W OPINII NAUCZYCIELI
EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ**
**Homework in the opinion of early childhood
education teachers**

Streszczenie

Artykuł traktuje o pracy domowej uczniów w edukacji wczesnoszkolnej. Dokonano przeglądu literatury pedagogicznej dotyczącej pracy domowej koncentrując się na jej funkcjach i celach. Przeprowadzono badania metodą sondażu diagnostycznego wśród 162 nauczycieli koncentrując się na ich opinii dotyczącej celów, funkcji oraz potrzeby zadawania prac domowych uczniom klas I–III. Sformułowanych zostało również kilka wniosków dotyczących zadawania pracy domowej na poziomie edukacji wczesnoszkolnej.

Słowa kluczowe: cele, funkcje, edukacja wczesnoszkolna, nauczyciele, praca domowa.

ABSTRACT

The article is about homework in early school education. A review has been carried out of the pedagogical literature on homework focusing on functions, and objectives, of it. Diagnostic survey research was carried out among

162 teachers focusing on their opinion on the objectives, functions and the need to assign homework to students. Several conclusions have also been formulated regarding homework at the early school education level.

Key words: objectives, functions, early school education, teachers, homework.

1. Praca domowa w literaturze przedmiotu

W klasach młodszych wszystkie zajęcia edukacyjne prowadzi zazwyczaj jeden nauczyciel. Jest on nauczycielem i wychowawcą – uczy i wspomaga rodziców w procesie wychowania dziecka. Przekazuje dzieciom ogrom wiedzy, umiejętności, pomaga im, wspiera ale i stawia pewne wymagania. Jego praca podczas zajęć szkolnych „wymaga [...] uzupełnienia i wzbogacenia przez inne formy. Jedną z nich jest praca domowa uczniów; tradycyjny składnik systemu szkolnego”¹. Jest to forma „obowiązkowych, wykonywanych zwykle w domu, zajęć szkolnych uczniów”². Według Czesława Kupisiewicza³ to „integralna część prowadzonego przez szkołę i na jej terenie procesu kształcenia” i powinna głównie „służyć procesowi uczenia się”⁴. Jej celem jest przede wszystkim:

- rozszerzanie i utrwalanie wiadomości i umiejętności nabytych w szkole⁵,
- przygotowanie do samodzielnego myślenia⁶,
- rozwijanie zainteresowań⁷,

¹ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2003, s. 330.

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 326.

³ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Kraków 2012, s. 184.

⁴ D. Sterna, *Praca domowa*, „Hejnał oświatowy”, 2019 nr 3, s. 6.

⁵ J. Zborowski, *Praca domowa ucznia szkoły podstawowej*, Warszawa 1955, R. Reclik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*, w: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej*, red. Z. Ratajek, Kielce 2005, s.137–141; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007.

⁶ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, E. Miodek, *O problemach pracy domowej ucznia klas I–III*, „Chowanna”, 1988 nr 1, s. 48–54.

⁷ J. Zborowski, *Praca domowa ucznia szkoły podstawowej*. Warszawa 1955, R. Reclik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*. w: *Uczeń*

- przygotowanie do samokontroli⁸, samooceny⁹ i samokształcenia¹⁰,
- uczenie wytrwałości, odwagi i systematyczności¹¹.

Władysław Puślecki wymienia trzy dziedziny celów pracy domowej:

1. Uczuciowo-wolicjonalne – to cechy osobowości ucznia wpływające na skuteczność nauki domowej. Należą do nich motywacja, odpowiedzialność, satysfakcja z wykonanej pracy, systematyczność i obowiązkowość.
2. Instrumentalno-adaptacyjne – dotyczą cech intelektualno-sprawnościowych, takich jak: wiedza, umiejętności, doświadczenie, nawyki.
3. Transgresyjno-emancypacyjne – dające szansę na krytycyzm i twórczość¹².

W literaturze przedmiotu podkreśla się podstawowe funkcje pracy domowej:

- opanowanie dzięki samodzielnej pracy wiadomości, które są punktem wyjścia do pracy nad nieznanymi zagadnieniami,¹³

we współczesnej szkole. *Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej* red. Z. Ratajek, Kielce 2005, s. 137–141.

⁸ B. Niemierko, *Uczeń odrabia pracę domową*, „Nowa szkoła”, 2014 nr 2, s. 29–39; R. Replik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*, w: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej*, red. Z. Ratajek, Kielce 2005, s. 137–141.

⁹ R. Replik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*, w: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej*, red. Z. Ratajek, Kielce 2005, s. 137–141.

¹⁰ J. Zborowski, *Praca domowa ucznia szkoły podstawowej*, Warszawa 1955; R. Replik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*, w: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej* red. Z. Ratajek, Kielce 2005, s. 137–141, A. Kołodziej, B. Niesporek-Szamburska, *Konteksty i uwarunkowania zadań domowych. II część cyklu: O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*. Kielce 2009.

¹¹ J. Zborowski, *Praca domowa ucznia szkoły podstawowej*, Warszawa 1955.

¹² W. Puślecki, *Praca domowa ucznia*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. IV. red. T. Pilch, Warszawa 2005, s. 791.

¹³ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Kraków 2012.

- powtarzanie i utrwalanie wiedzy i umiejętności zdobytych w szkole,¹⁴
- rozwijanie umiejętności i wykorzystywanie ich w praktyce,¹⁵
- wykonanie lub zbieranie pomocy szkolnych i uczenie samodzielnego myślenia i działania.¹⁶

Jeśli praca domowa będzie zintegrowana z edukacją szkolną, prze-myślana i zaplanowana, powyższe funkcje będą spełnione. Należy pamiętać, że lekcja i praca domowa „stanowią organicznie powiązaną całość procesu kształcenia”¹⁷.

Funkcje te pokrywają się też z podstawowymi rodzajami prac domowych, które wymienia Ryszard Więckowski¹⁸, dodając prowadzenie eksperymentów i obserwacji.

W literaturze przedmiotu podane są kryteria, które praca domowa, na etapie edukacji wczesnoszkolnej, powinna spełniać:

- mieć charakter zintegrowany,
- być zgodna z celami lekcji¹⁹,
- być zaplanowana i mieć określony cel,
- być zindywidualizowana i możliwa do wykonania przez każdego ucznia²⁰,

¹⁴ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Kraków 2012; R. Więckowski, *Nauka domowa dziecka w młodszym wieku szkolnym*, „Życie szkoły”, 1983 nr 3, s. 164; H. Kozak, *Organizacja pracy domowej uczniów klas początkowych*, Warszawa 1984.

¹⁵ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Kraków 2012; H. Kozak, *Organizacja pracy domowej uczniów klas początkowych*, Warszawa 1984.

¹⁶ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Kraków 2012; R. Więckowski, *Nauka domowa dziecka w młodszym wieku szkolnym*, „Życie szkoły”, 1983 nr 3, s. 164.

¹⁷ J. Kujawiński, *O nową jakość pracy lekcyjno-domowej*, „Życie szkoły”, 1990 nr 1, s. 13

¹⁸ R. Więckowski, *Nauka domowa dziecka w młodszym wieku szkolnym*. „Życie szkoły”, 1983 nr 3, s. 164

¹⁹ A. Kołodziej, B. Niesporek-Szamburska, *Konteksty i uwarunkowania zadań domowych. II część cyklu: O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*, Kielce 2009.

²⁰ A. Kołodziej, B. Niesporek-Szamburska, *Konteksty i uwarunkowania zadań domowych. II część cyklu: O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*, Kielce 2009; D. Sterna, *Praca domowa*, „Hejnał oświatowy”, 2019 nr 3, s. 6.

- powinna być zróżnicowana²¹,
- pobudzać do twórczości i zdobywania wiedzy,
- być wyjaśniona²²,
- uczeń powinien mieć możliwość wyboru zadań,
- uczeń powinien mieć możliwość odrabiania jej w parach i podczas lekcji²³,
- być zawsze sprawdzona i zrecenzowana, a nie oceniana za pomocą stopni²⁴,
- włączać rodziców²⁵.

2. Wyniki najnowszych badań

Najnowsze badania wskazują na niewielki wpływ odrabiania pracy domowej na postępy w nauce²⁶. Żaden z autorów nie mówi jednak wprost o potrzebie zaprzestania zadawania prac domowych. Zwracają raczej uwagę na potrzebę zmiany podejścia do tematu. Alfie Kohn²⁷ krytykuje powszechne podejście do pracy domowej. Akcentuje mniejsze zainteresowanie nauką w przypadku stosowania prac domowych, na konflikty rodzinne powstające przy jej odrabianiu oraz brak czasu na inne zajęcia. Uważa, że praca domowa powinna być wartościowa. Proponuje eksperymenty, rozmowy z rodziną, wspólne granie, czytanie, czy rozwiązywanie krzyżówek. Samodzielne przygotowanie pracy domo-

²¹ D. Elsner, *Zadania domowe warto różnicować*, „Dyrektor szkoły”, 2020 nr 3, s. 82–85.

²² A. Kołodziej, B. Niesporek-Szamburska, *Konteksty i uwarunkowania zadań domowych. II część cyklu: O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*, Kielce 2009.

²³ D. Sterna, *Praca domowa*, „Hejnał oświatowy”, 2019 nr 3, s. 6–7.

²⁴ A. Kołodziej, B. Niesporek-Szamburska, *Konteksty i uwarunkowania zadań domowych. II część cyklu: O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*, Kielce 2009; D. Sterna, *Praca domowa*, „Hejnał oświatowy”, 2019 nr 3, s. 6–7.

²⁵ D. Sterna, *Praca domowa*, „Hejnał oświatowy”, 2019 nr 3, s. 6–7.

²⁶ J. Juul, *Kryzys szkoły*, Podkowa Leśna 2014; J. Hattie, *Widoczne uczenie się nauczycieli. Jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się*, Warszawa 2015; A. Kohn, *Mit pracy domowej*, Podkowa Leśna 2018.

²⁷ A. Kohn, *Mit pracy domowej*, Podkowa Leśna 2018.

wej przez nauczyciela sprzyja indywidualizacji i kreatywności. Zwraca także uwagę na wartość wspólnego wyjaśniania, a nie karania za błędy przy sprawdzaniu prac domowych²⁸. Jesper Juul zwraca uwagę na konieczność przekazania uczniom odpowiedzialności za prace domowe²⁹. John Hattie na podstawie syntezy pięciu metaanaliz dotyczących pracy domowej uznał, że „wpływ zadawania i odrabiania prac domowych jest niewielki, a w przypadku szkół podstawowych zupełnie nikły”. Powyższy wniosek powinien skłonić nauczycieli do zmiany podejścia do prac domowych³⁰.

3. Podstawy metodologiczne badań własnych

Przedmiotem badań była opinia czynnych zawodowo nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej na temat pracy domowej. Problemy badawcze przedstawiono w postaci pytań badawczych:

1. Czy według nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej praca domowa jest potrzebna na tym etapie edukacji i dlaczego?
2. Jakie cechy powinna mieć i jakie funkcje powinna spełniać dobra praca domowa?
3. Czy odrabianie prac domowych na tym szczeblu edukacji wymaga udziału rodziców?

Badania zostały przeprowadzone w 2020 roku wśród 162 nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej z województwa mazowieckiego, kujawsko – pomorskiego, małopolskiego oraz śląskiego, metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety (z dysjunktywnymi, półotwartymi i koniunktywnymi kafeteriami oraz pytaniami otwartymi) składającej się z 22 pytań.

Istotna była opinia nauczycieli jako jednego z trzech ogniw edukacji, obok uczniów i ich rodziców, ogniwa, które ma największy, właści-

²⁸ Tamże.

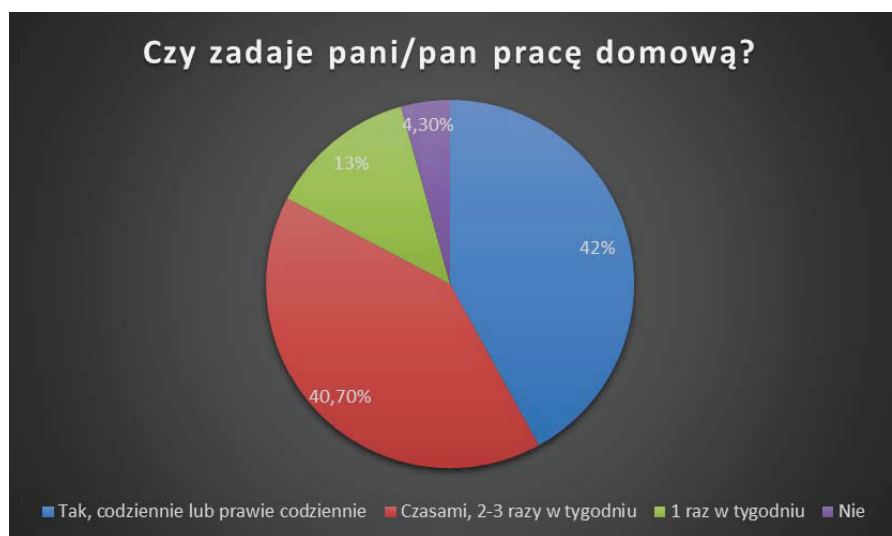
²⁹ J. Juul, *Kryzys szkoły*, Podkowa Leśna 2014.

³⁰ J. Hattie, *Widoczne uczenie się nauczycieli. Jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się*, Warszawa 2015, s. 36.

wie decydujący głos w sprawie zadawania prac domowych. Od nauczycieli zależy czy i jaka praca domowa będzie zadawana.

4. Wyniki badań własnych

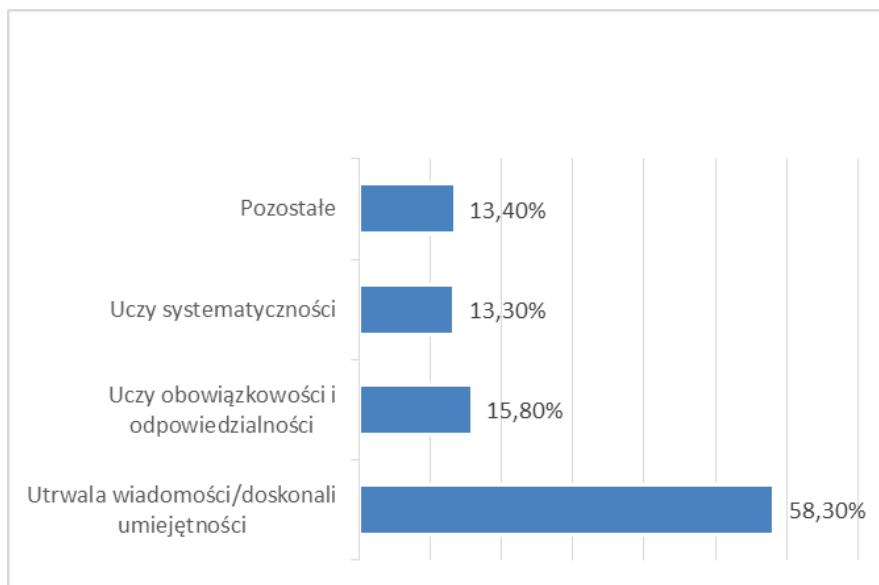
Z przeprowadzonych badań wynika, że większość nauczycieli (95,7%) zadaje pracę domową. Robią to z różną częstotliwością, jednak nie rzadziej niż raz w tygodniu.

Z grupy nauczycieli, którzy nie zadają prac domowych w ogóle lub nie robią tego codziennie powód podało 40% tej grupy, najczęściej wskazując (85,7% odpowiedzi) na przekazanie wszystkich niezbędnych informacji lub wykonanie wszystkich ćwiczeń na lekcji (w grupie nauczycieli, którzy nie zadają pracy domowej w ogóle taką odpowiedź podało 71,4% respondentów). Pozostałe odpowiedzi wskazują na niezadawanie pracy domowej na weekend (2,8%), na proponowanie pracy domowej tylko chętnym (2,8%), rezygnację z zadawania ze względu na niesamodzielne wykonywanie jej przez uczniów lub świadomość, że

uczniowie i tak jej nie odrobiją – a wstawianie złych ocen w tym przypadku mija się z celem (5,7%). 2,8% nauczycieli woli, aby czas w domu dzieci poświęciły zabawie.

Według zwolenników pracy domowej na etapie edukacji wczesnoszkolnej (89,1% z grupy 156 nauczycieli, którzy odpowiedzieli na to pytanie) jest ona potrzebna, ponieważ utrwała wiadomości i doskonali umiejętności co jest szczególnie ważne przy nauce czytania, pisania oraz liczenia (na to zwróciło uwagę 58,3% badanych), na drugim miejscu nauczyciele wymienili kolejną funkcję pracy domowej – uczenie obowiązkowości i odpowiedzialności (15,8%). 13,3 % podkreśliło, że praca domowa uczy systematyczności. Pozostali respondenci zwrócili uwagę na fakt, że praca domowa przygotowuje do pracy na kolejnym etapie edukacyjnym (2,5%), sprzyja aktywności twórczej (2,5%), dzięki niej rodzice wiedzą co dziecko umie, a czego nie (2,5%). Tylko 1,6% badanych uznało, że praca domowa może służyć samokontroli ucznia. Po 0,8% respondentów wskazało na samorozwój ucznia, rozwijanie jego zainteresowań, możliwość nawiązania współpracy z rodzicem, realizację celów lekcji oraz fakt, że praca domowa pozwala na uzupełnienie wiadomości z lekcji.

Wśród nauczycieli, którzy uznali, że praca domowa na etapie edukacji wczesnoszkolnej nie jest potrzebna, 2/3 uważa, że dzieci wracają ze szkoły przemęczone i w domu powinny odpoczywać, 1/3 natomiast uznała, że dzieci powinny się uczyć w szkole a nie w domu.

Wyniki te wykazują, że zadawane prace domowe najczęściej służą powtórzeniu i utrwaleniu wiadomości oraz ćwiczeniu sprawności i pokrywają się z wynikami poprzednich badań³¹.

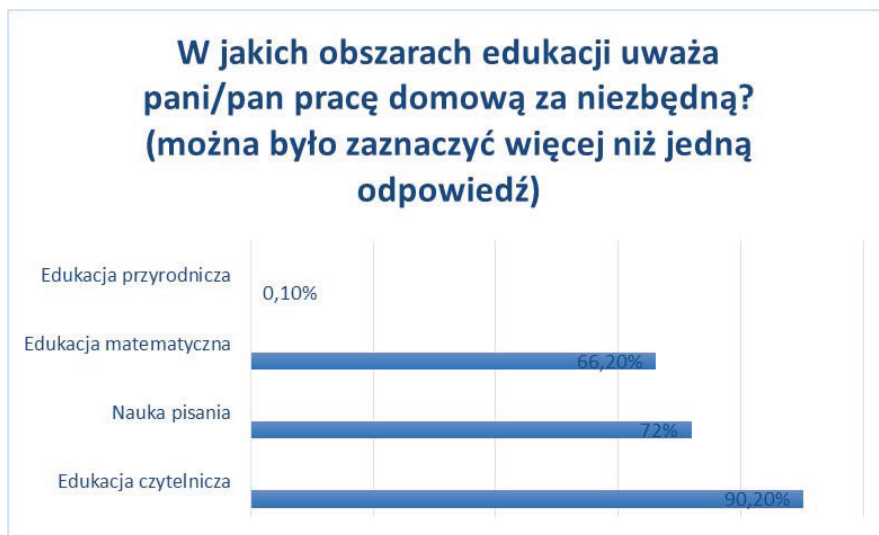
Respondenci zwrócili uwagę na to, że praca domowa ma na celu przede wszystkim utrwalanie wiadomości zdobytych w szkole oraz doskonalenie umiejętności głównie w trzech obszarach: czytania, pisanie i liczenia. Są to najważniejsze umiejętności nabywane w klasach 1–3. Bez systematycznej pracy, ćwiczenia i utrwalania, także w domu, uczeń może mieć duże problemy w ich opanowaniu. Regularne czytanie pozwala nauczyć się czytać poprawnie, płynnie, biegle i wyraziście. Systematyczne ćwiczenia grafomotoryczne pozwolą uczniom wyćwiczyć prawidłowy chwyt, litery będą kształtne, prawidłowo połączone i jednolicie pochylone, a pismo czytelne i estetyczne.

Na potrzebę wyćwiczenia tych umiejętności wskazują odpowiedzi dotyczące obszarów edukacji, w których praca domowa jest zdaniem badanych niezbędna.

W związku z tym nauczyciele najczęściej zadają pracę domową w formie tekstu do przeczytania (72,5%), wybranych zadań z podręcznika/ćwiczeń (69,3%), kart pracy (60,8%), prac pisemnych w zeszytach (58,8%). W 54,9% przypadków respondenci proponują dzieciom wykonanie doświadczeń/obserwacji (pogody, wzrostu roślin, pleśni, itp., czyli zadań praktycznych). 42,5% prosi o przygotowanie informacji na określony temat wykorzystując go następnie na zajęciach. 30,1% proponuje dzieciom kolorowanekę do pokolorowania w domu (w tym np. matematyczną czy ortograficzną). Tylko 0,7% nauczycieli zwraca uwagę na indywidualne dobieranie zadań do potrzeb i możliwości dziecka.

³¹ B. Dudzińska, *Praca domowa w procesie edukacji*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 2003 nr 10, s. 37–40; W. Puślecki, *Praca domowa najmłodszych uczniów*, Kraków 2005; R. Reclik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*. w: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej*, red. Z. Rataj, Kielce 2005, s. 137–141.

Po 0,7% proponuje wykonanie lapbooka, przygotowanie zadań dla rówieśników, wystąpienia lub projektu, naukę tekstu na pamięć.

Dobra praca domowa, to według nauczycieli praca, która:

- 1) Służy zrozumieniu materiału, utrwaleniu wiedzy, szczególnie takiej, którą uczniowie będą umieli wykorzystać w różnych sytuacjach (75,7%).
- 2) Doskonali umiejętności (73,2%).
- 3) Rozwijają zainteresowania, pomysłowość (pozwala na własną inicjatywę, umożliwia poszukiwanie nowych sposobów rozwiązywania problemów) (56,1%).
- 4) Uczy samodoskonalenia, samodyscypliny, samokontroli, samooceny (52,8%).
- 5) Kształtuje umiejętność samodzielnego, krytycznego myślenia, uczenia się (47,1%).
- 6) Uczy lepszej organizacji czasu i odpowiedzialności (44,6%).
- 7) Rozwijają motywację do uczenia się, wiarę we własne siły, zainteresowania (31,2%).

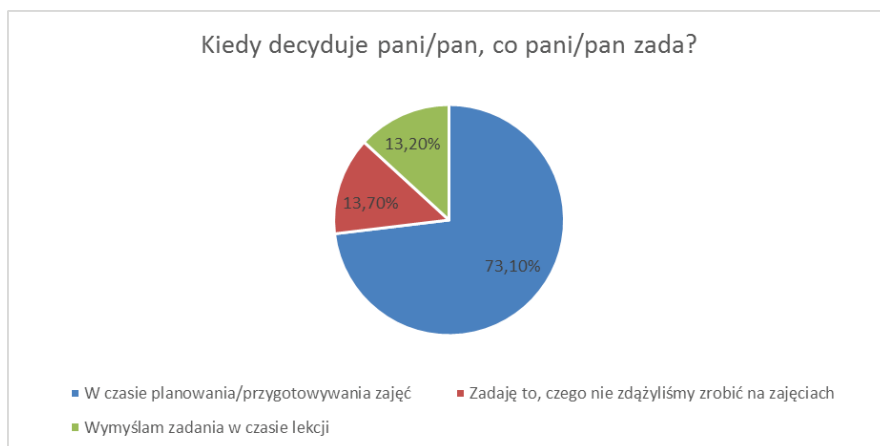
- 8) Stwarza możliwość wszechstronnego rozwoju, także zdolności twórczych (29,9%).
- 9) Jest zindywidualizowana (26,8%).
- 10) Rozwija pozytywny stosunek do pracy (26,1%).
- 11) Służy rozwiązywaniu różnorodnych problemów (17,8%).
- 12) Jest ujęta holistycznie (5,7%).

Wyżej wymienione cechy dobrej pracy domowej są zbieżne z argumentami badanych potwierdzającymi potrzebę zadawania prac domowych na etapie edukacji wczesnoszkolnej – najwięcej osób wskazało przede wszystkim na cechy: utrwała wiedzę, doskonali umiejętności.

Ponad 50% respondentów uznało, że dobra praca domowa powinna rozwijać zainteresowania i pomysłowość, jednak tylko 0,8% badanych wskazało na rozwijanie zainteresowań jako argument potwierdzający potrzebę zadawania prac domowych. Należy zwrócić uwagę, że tylko 5,7% respondentów wskazało ujęcie holistyczne pracy domowej – wydawać by się mogło bezpośrednio wynikające z programu zintegrowanego obowiązującego w klasach 1–3.

Niepokojący wydaje się fakt, że aż 13,7% respondentów zadaje to, czego nie zdąży z uczniami wykonać na zajęciach, a 13,2% wymyśla zadania w czasie lekcji. Tylko zaplanowanie pracy domowej na etapie opracowywania lekcji daje możliwość nauczenia uczniów samodzielności a nie szukania gotowych rozwiązań. Wyniki te także pokrywają się z wynikami wcześniejszych badań³².

³² B. Dudzińska, *Praca domowa w procesie edukacji*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 2003 nr 10, s. 37–40; W. Puślecki, *Praca domowa najmłodszych uczniów*, Kraków 2005.

Na pytanie dotyczące tego, czym kierują się nauczyciele dobierając zadania domowe odpowiedziało 67% badanych (z grupy zwolenników pracy domowej). 43% z nich kieruje się potrzebami i możliwościami lub umiejętnościami uczniów (z czego 9,6% całej grupy respondentów, podkreśla potrzebę rozwijania/doskonalenia tych umiejętności), biorąc pod uwagę ich ewentualne braki, potrzebą utrwalenia lub powtórzenia materiału (28,8%), tematem i celem zajęć (17,3%). 14,3% badanych dobierając zadania bierze pod uwagę ich trudność, a ponad połowa tej grupy (7,6% wszystkich respondentów) zwraca uwagę na to, żeby uczniowie byli w stanie samodzielnie rozwiązać zadanie domowe. Tylko 6,7% dobiera zadania pod kątem zainteresowań uczniów, a 3,8% stara się aby były atrakcyjne. 2,9% bierze pod uwagę treść i sposób rozwiązania zadania. Mało optymistyczny jest fakt, że tylko 2,9% badanych zwraca uwagę na czas, jaki uczeń poświęci na wykonanie pracy domowej. 1,9% respondentów uważa, że praca domowa powinna służyć integracji dziecka z rodzicem. Tylko 1,9% badanych zadaje twórcze zadania. Znikoma liczba respondentów bierze pod uwagę przydatność zadań, własną inicjatywę ucznia, umiejętność samodzielnego wyszukiwania informacji i wybierania istotnych treści, czy praca jest na pewno konieczna i to, że powinna uzupełniać treści przekazywane w szkole (po 0,96% respondentów).

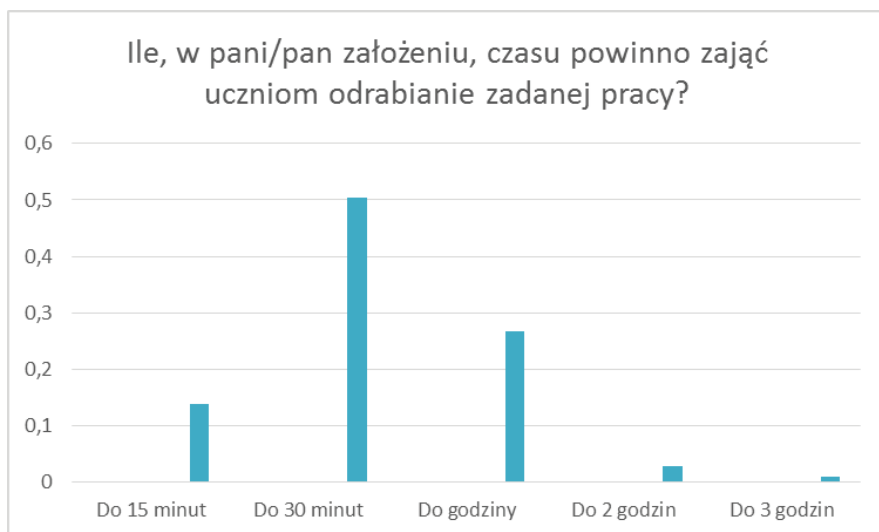
Z przeprowadzonych badań wynika, że nauczyciele najczęściej narzucają pracę domową (30,3%), często oferując przy tym zadania dla chętnych (18,9%), rzadziej wybór (4,4%). Czasami oprócz narzucania oferują wybór oraz zadania fakultatywne (4,4%), rzadziej wybór lub wspólne ustalanie (1,2%) oraz zadania dla chętnych bądź uwzględnianie samorzutnych propozycji uczniów (1,2%). Nauczyciele, którzy nie narzucają pracy domowej, najczęściej oferują uczniom wybór (7,5%), wspólnie ustalają z uczniami co będzie zadane oferując zadania fakultatywne (6,3%). Czasami oferują uczniom zadania fakultatywne (4,4%) lub zadania fakultatywne oraz wybór (4,4%). 3,7% wspólnie ustala z uczniami zakres pracy domowej, 3,1% respondentów oferuje wybór, daje propozycje fakultatywne oraz pozwala na samorzutne propozycje uczniów. 1,2 % daje wybór, wspólnie ustala z uczniami oraz oferuje zadania fakultatywne, 0,6% oferuje wybór lub ustala wspólnie z uczniami, 0,6% wspólnie ustala i oferuje zadania dodatkowe, tyle samo pozwala na samorzutne propozycje uczniów.

Wyniki te są bardziej optymistyczne od wyników poprzednich badań³³, ponieważ tylko w 30,3 % przypadkach badani wskazali jedynie na pierwszy sposób zadawania pracy domowej. Oznacza to, że prawie 70% badanych uwzględnia w mniejszym lub większym stopniu wpływ uczniów na proces dydaktyczny.

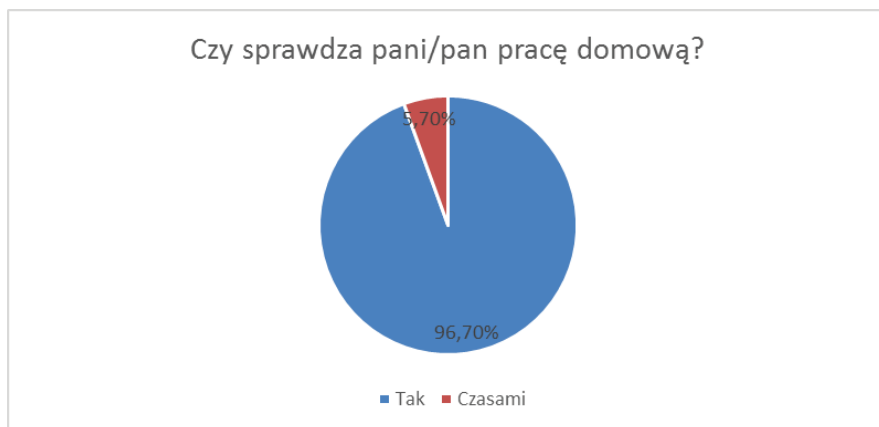
Mimo, iż tylko 2,9% respondentów zadeklarowało, że przy doborze zadań, które dzieci będą musiały zrobić w domu, biorą pod uwagę czas, jaki uczeń będzie musiał poświęcić na wykonanie tego zadania, to 13,8% respondentów (ze 104 badanych, którzy odpowiedzieli na to pytanie) uważa, że ten czas nie powinien przekroczyć 15 minut, a aż 50,4% badanych nauczycieli uważa, że 30 minut. 26,7% badanych dopuszcza możliwość spędzania przez dziecko czas do 60 minut przy odrabianiu pracy domowej. Niepokojący wydaje się fakt, że 2,9% respondentów podało dopuszczalny czas – 2 godziny, a 0,99% aż 3 godziny! 1,9% badanych zwróciło uwagę, że zależy to od klasy do której uczeń uczęszcza, tyle samo, wskazało na zależność od ucznia a 0,99% od ro-

³³ W. Puślecki, *Praca domowa najmłodszych uczniów*, Kraków 2005.

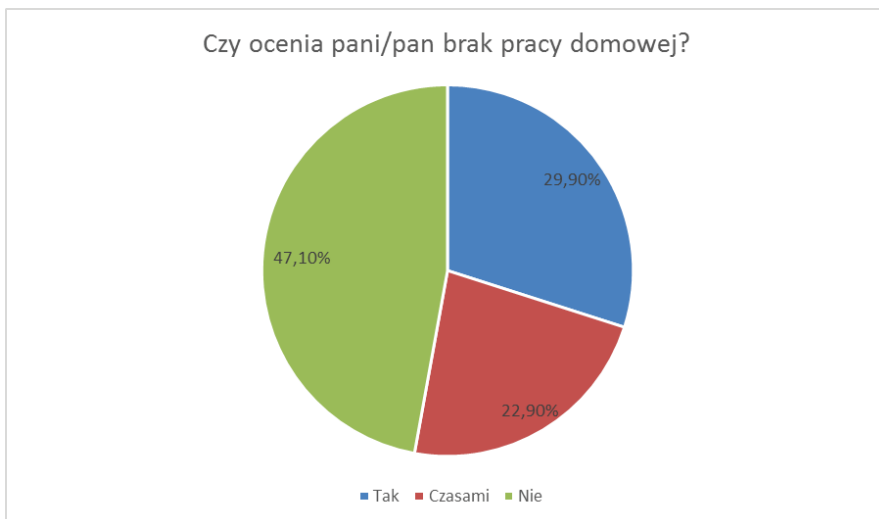
dzaju zadania (zaznaczając, że na rozwiązanie zadania uczeń powinien poświęcić nie więcej niż 30 minut, natomiast na czytanie do 60 minut).

Pracę domową należy zawsze sprawdzić. Powinno to służyć poznaniu możliwości i umiejętności uczniów, a nie ich karaniu. Wśród badanych, którzy zadają pracę domową, 94,3% zawsze sprawdza pracę domową, natomiast 5,7% robi to tylko czasami.

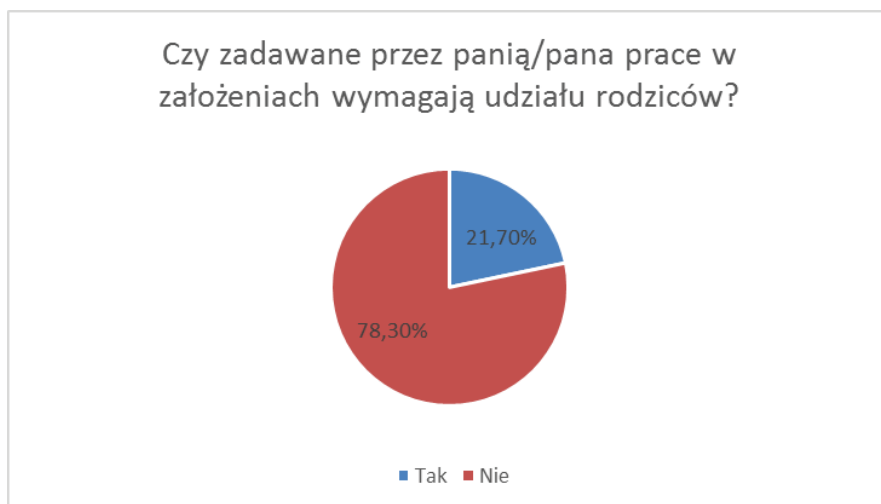
W świetle badań 29,9% respondentów zawsze ocenia brak pracy domowej. Czasami robi to 22,9% badanych.

86,7% badanych z grupy oceniającej brak prac domowych określiło, w jaki sposób dokonuje oceny. Niepokojący wydaje się fakt, że aż 52,9%, wstawia minusy, ujemne punkty, nieprzygotowanie lub smutną buźkę (pieczętkę), z czego 13,8% zaznacza, że jeśli dziecko zgromadzi trzy minusy, to dostaje 1, a 5,5% zamieszcza, w przypadku notorycznego nieodrabiania pracy domowej przez ucznia, informację o tym fakcie na świadectwie. 2,9% badanych od razu wpisuje 1 do dziennika. 29,4% umieszcza (zazwyczaj przy zadaniu) informację „Brak pracy domowej” lub „Uzupełnij”. 7,3% przekazuje informację pisemną do rodziców (najczęściej za pomocą dziennika elektronicznego). Tylko 2,9% badanych daje dziecku dłuższy termin na wykonanie zadania, natomiast 4,4% respondentów deklaruje w takiej sytuacji rozmowę z dzieckiem w celu ustalenia przyczyn.

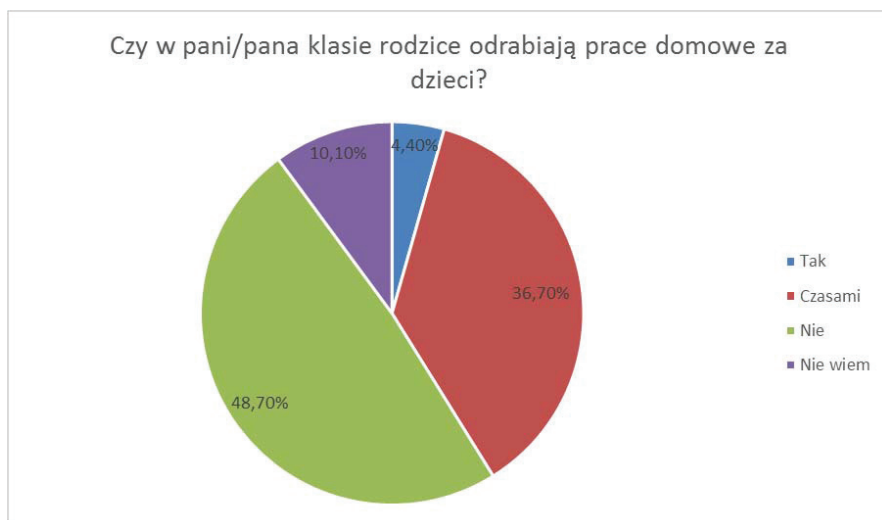
Nauczyciele inaczej postępują, gdy mają świadomość, że nieodrabianie pracy domowej wynika z trudnej sytuacji rodzinnej dziecka. Badani najczęściej (64,8% ze 115 nauczycieli, którzy odpowiedzieli na to pytanie) opracowują system wsparcia dla ucznia (na przykład zajęcia wyrównawcze, zajęcia w świetlicy), 8,3% badanych rozmawia z dzieckiem szukając przyczyn, przypomina o zadaniach do wykonania, daje wskazówki, 7,4% indywidualizuje pracę domową, 6,4% nauczycieli daje dłuższy czas na jej realizację lub proponuje zmianę zadania, a 0,9% prosi po prostu o uzupełnienie zaległej pracy domowej. 3,7% nauczycieli przy trudnościach rozmawia z dzieckiem i z rodzicami, tyle samo z pedagogiem. 2,7% respondentów deklaruje wyrozumiałość, a 1,8% nie przywiązuje wagi do trudnej sytuacji uczniów, traktując ich tak jak pozostałych.

Z kolei 78, 3% respondentów uważa, że zadawane przez nich prace domowe nie wymagają udziału rodziców.

Respondenci (21,7%), którzy uznali, że odrabianie pracy domowej wymaga udziału rodziców zwracają uwagę przede wszystkim na potrzebę przeczytania polecenia, szczególnie w klasie pierwszej (30%), sprawdzenie poprawności wykonanego zadania (18%), pomoc w nauce czytania (15%). 6% badanych uznało, że udział rodziców jest potrzebny w pracach wymagających uzyskania informacji od rodziców, 6% w wykonaniu projektu edukacyjnego. Tyle samo respondentów zakłada pomoc rodziców w wykonywaniu doświadczeń i eksperymentów. Po 3% zakłada pomoc rodziców w przypadku: zadania gry towarzyskiej, korzystania z zasobów internetowych, przy redagowaniu dłuższych wypowiedzi, przy wyszukiwaniu informacji i napisaniu notatki, w rozwiązywaniu zadań matematycznych, w celu wytłumaczenia polecenia w zadaniu, oddania pracy w terminie, dopilnowania, żeby dziecko wykonało zadanie. 3% respondentów zauważa, że niektóre dzieci po prostu potrzebują takiego wsparcia. Tyle samo natomiast zwraca uwagę na fakt, że dzięki pracy domowej rodzice zainteresują się tym, czego uczy się ich dziecko. Takie zainteresowanie sprzyja pilności dzieci i uczeniu ich obowiązkowości.

Około 40% badanych spotkało się z sytuacją odrabiania lekcji przez rodziców.

Na pytanie o opinię, dlaczego tak się dzieje odpowiedziało 89,2% nauczycieli, którzy zauważają ten problem. Najwięcej badanych (28%) odpowiedziało, „żeby było szybciej” – zwracając uwagę, że rodzice nie mają cierpliwości, żeby tłumaczyć lub żeby czekać aż dziecko przeczyta/napisze więc robią to za nie. 21,4% tej grupy uważa, że wynika to z niechęci do poświęcania czasu swojemu dziecku. 26% respondentów wskazało jako powód odrabiania lekcji za dziecko na nadopiekuńczość i chęć wyręczania dziecka we wszystkim (niepokojący jest fakt, że aż 46% tej grupy za powód uznało niechęć dziecka do wykonywania pracy domowej). 14% badanych uznało, że przyczyną jest brak czasu (w tym 71% tej grupy zwróciło uwagę na zbyt dużą ilość zajęć dodatkowych dziecka). 8% uznało, że rodzice uważają, że pomagają dziecku w ten sposób, a 6%, że rodzice uważają, że zrobią to lepiej. Pozostałe odpowiedzi cieszyły się zdecydowanie mniejszą popularnością, jednak są dosyć niepokojące: po 4% nauczycieli za powód podało chęć podwyższenia oceny dziecka, wygodę rodziców, brak wiary w możliwości swojego dziecka (za duże wymagania w stosunku do niego). 4% uznało, że dzieje się tak, gdy uczeń zapomni o zadanej pracy domowej, a 2%, że dotyczy to tylko wykonywania prac plastycznych.

W przypadku zaistnienia sytuacji odrabiania prac domowych przez rodziców nauczyciele przede wszystkim rozmawiają z rodzicami (30%) lub zwracając się z pisemną prośbą o niewykonywanie ćwiczeń (24,7%). 22,4% respondentów rozmawia z dzieckiem, tylko 7,8% i z rodzicem i z dzieckiem. 11% po prostu nie uznaje takiej pracy, a 6,7% ocenia rodzica (czasami żartobliwą uwagą „Brawo mama”). 2,2% rozmawia ze wszystkimi rodzicami na zebraniu, 1,1% wpisuje do dziennika minusa i daje inne zadanie do wykonania. 1,1% badanych odpytuje dziecko z zadanego materiału.

5. Wnioski z badań własnych

Badani wskazali, ich zdaniem najważniejsze, cechy dobrej pracy domowej, która powinna być przede wszystkim zgodna z celem i tematem lekcji, służyć zrozumieniu materiału, utrwaleniu wiedzy i rozwiązywaniu różnorodnych problemów, doskonaleniu umiejętności, rozwijaniu zainteresowania, pomysłowości, pozytywny stosunek do pracy, kształtowanie umiejętności samodzielnego, krytycznego myślenia, uczenia się, uczyć samodoskonalenia, samodyscypliny, samokontroli, samooceny, uczyć lepszej organizacji czasu i odpowiedzialności, rozwijać motywację do uczenia się, wiarę we własne siły, zainteresowania, stwarzać możliwość wszechstronnego rozwoju, także zdolności twórczych i być zindywidualizowana. Niestety tylko niecałe 6% respondentów zwraca uwagę na ujęcie holistyczne. Wskazuje to na przeważający przedmiotowy charakter pracy domowej i pokrywa się z wynikami wcześniejszych badań³⁴. Wymienione cechy dobrej pracy domowej pokrywają się też z odpowiedziami na pytanie dotyczące potrzeby zadawania prac domowych na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Tu badani najczęściej wskazywali na potrzebę utrwalania wiadomości i doskonalenia umiejętności co jest szczególnie ważne przy nauce czytania, pisania oraz liczenia (na to zwróciło uwagę 58,3% badanych), uczenia obowiązkowo-

³⁴ W. Puślecki, *Praca domowa najmłodszych uczniów*, Kraków 2005; R. Reclik, *Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym*, red. Z. Ratajek, *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej*, Kielce 2005, s. 137–141.

wości, odpowiedzialności oraz systematyczności. Badani nauczyciele przygotowując zadania domowe uwzględniają powyższe i kierują się głównie potrzebami i możliwościami uczniów, potrzebą utrwalenia lub powtórzenia przez nich materiału a także tematem i celem zajęć. Niewielu badanych (6,7%) dobiera zadania pod kątem zainteresowań uczniów. 21,7% badanych zakłada, że praca domowa wymaga udziału rodziców. Respondenci zwracają uwagę na takie sytuacje, jak: potrzeba przeczytania polecenia, szczególnie w klasie pierwszej, sprawdzenie poprawności wykonanego zadania i pomoc w nauce czytania.

Wyniki badań wskazują, że większość nauczycieli zauważa konieczność zadawania prac domowych ze względu na potrzebę utrwalania wiadomości i doskonalenia umiejętności zdobytych w szkole, szczególnie umiejętności czytania, pisania i liczenia. Za niepokojący należy uznać fakt, że 26,9% badanych nauczycieli nie planuje pracy domowej na etapie planowania lekcji lecz podczas ich trwania. Prawie 70% badanych uwzględnia w mniejszym lub większym stopniu wpływ uczniów na proces dydaktyczny, oferując im na przykład zadania dla chętnych lub wybór (np. wykonanie 2 zadań z 4 podanych). Badani uważają, że odrabianie pracy domowej nie powinno zajmować uczniom dużo czasu, wskazując najczęściej czas do 30 minut.

Badani nauczyciele zazwyczaj (52,9% badanych) sprawdzają pracę domową, a większość z nich ocenia brak pracy domowej minusem lub złą oceną, rzadko rozmawiając z uczniem i szukając przyczyn takiego stanu rzeczy. Zupełnie inaczej podchodzą do tego tematu w przypadku, gdy nieodrabianie prac domowych wynika z trudnej sytuacji rodzinnej. Wtedy zazwyczaj organizują pomoc dla ucznia.

6. Zalecenia metodyczne

Praca domowa będzie pogłębiała wiedzę i rozwijała umiejętności, jeśli zostanie dopasowana przede wszystkim pod względem ilości oraz treści. Należy określić cel pracy domowej, uchwycić jej związek z lekcją odbytą lub przyszłą. Praca domowa nie może mieć przypadkowego charakteru. Musi być wcześniej zaplanowana i przemyślana. Nie można zadawać kolejnego zadania (które zazwyczaj jest trudniejsze od po-

przednich, a zadania domowe nie mogą być trudniejsze od tych wykonywanych na lekcji) lub tego, co nie zostało wykonane podczas zajęć. Zawsze trzeba brać pod uwagę różnice rozwojowe uczniów, uwzględniać ich indywidualność i niepowtarzalność. Indywidualizowana praca domowa pozwoli osiągnąć sukces każdemu uczniowi, pobudzi go do zdobywania wiedzy. Zadany temat powinien być atrakcyjny. Dzieci w wieku 7–10 lat zapamiętują to, co je zainteresuje. Praca domowa nie powinna więc służyć uczeniu się tego, czego uczniowie nie nauczyli się w szkole. Może jednak uświadomić uczniów, że uczyć się można nie tylko w szkole.

Dzieci powinny mieć możliwość wyboru metod i technik pracy. Zadania należy formułować jasno i sprawdzać czy uczniowie zrozumieli i zapamiętali polecenia. Warto zadawać twórcze prace domowe, rozwijające kreatywność, myślenie dywergencyjne, samodzielność w myśleniu, uwzględniające zainteresowania dzieci. Zawsze też należy sprawdzić pracę by poznać możliwości i umiejętności ucznia. Jeśli będzie przez nauczyciela przekazana odpowiednia informacja zwrotna, to i dziecko i jego rodzice będą wiedzieli które treści zostały już opanowane, a nad czym należy jeszcze popracować. Nauczyciele powinni zadawać takie prace domowe, aby uczeń nie zniechęcał się, nie odczuwał bezcelowości działań oraz straty czasu.

Bibliografia:

- Adamek, Irena. *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 1997.
- Drozd, Ewa. „Zadawanie do domu”. *Edukacja i Dialog* 9 (1999): 58–63.
- Dudel, Barbara. „Praca domowa – krok do samokształcenia w klasie III”. W: *Dziecko sukcesy i porażki*, eds. Rafał Piwowarski, 156–165. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2007.
- Dudzińska, Bogumiła. „Praca domowa w procesie edukacji”. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 10 (2003): 37–40.
- Duraj-Nowakowa, Krystyna. *Integrowanie edukacji wczesnoszkolnej. Modernizacja teorii i praktyki*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 1998.

- Elsner, Danuta. „Zadania domowe warto różnicować”. *Dyrektor szkoły* 3 (2020): 82–85.
- Harmin, Merrill. *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?* Warszawa: CEO Civitas, 2005.
- Hattie, John. *Widoczne uczenie się nauczycieli. Jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się*. Warszawa: Biblioteka Szkoły Uczącej się, 2015.
- Juul, Jesper. *Kryzys szkoły*. Tłum. Dariusz Syska. Podkowa Leśna: Wydawnictwo MiND, 2014.
- Kohn, Alfie. *Mit pracy domowej*. Tłum. Anna Janiszewska. Podkowa Leśna: Wydawnictwo MiND, 2018.
- Kołodziej, Anna, Niesporek-Szamburska, Bernadeta. *Konteksty i uwarunkowania zadań domowych. II część cyklu: O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*. Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, 2009.
- Kozak, Halina. *Organizacja pracy domowej uczniów klas początkowych*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1984.
- Kujawiński, Jerzy. „O nową jakość pracy lekcyjno-domowej”. *Życie szkoły* 1 (1990): 13–20.
- Kupisiewicz, Czesław, Kupisiewicz, Małgorzata. *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN, 2009.
- Kupisiewicz, Czesław. *Dydaktyka ogólna*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2012.
- Niemierko, Bolesław. „Uczeń odrabia pracę domową”. *Nowa szkoła* 2 (2014): 29–30.
- Nowik, Jerzy. *Kształcenie matematyczne w edukacji wczesnoszkolnej*. Opole: Wydawnictwo NOWIK Sp.j, 2013.
- Okoń, Wincenty. *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN, 2007.
- Okoń, Wincenty. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wyd. Żak, 2003.
- Puślecki, Władysław. „Praca domowa ucznia”. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. IV, red. Tadeusz Pilch, 788–799. Warszawa: Wyd. Żak, 2005.
- Puślecki, Władysław. *Praca domowa najmłodszych uczniów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2005.
- Więckowski, Ryszard. „Nauka domowa dziecka w młodszym wieku szkolnym”. *Życie szkoły* 3, (1983): 164.
- Reclik, Renata. „Rola i miejsce pracy domowej w kształceniu zintegrowanym”. W: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczes-*

- snoszkołnej*, red. Zdzisław Ratajek, 137–141. Kielce: Wyd. Akademii Świętokrzyskiej, 2005.
- Reclik, Renata. „Praca domowa uczniów w młodszym wieku szkolnym między teorią a praktyką”. W: *Efektywność kształcenia zintegrowanego. Implikacje dla teorii i praktyki*, red. Helena Siwek, 158–163. Katowice, Warszawa: Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, 2007.
- Sterna, Danuta. „Praca domowa”. *Hejnał oświatowy* 3 (2019): 6–7.
- Winiarczyk, Anna. „Praca domowa uczniów klas początkowych w opinii rodziców”. *Nauczanie początkowe* 2 (2007-2008): 60–67.
- Wujek, Tadeusz. *Praca domowa i czynny wypoczynek ucznia*. Warszawa: PZWS, 1969.
- Zborowski, Jan. *Praca domowa ucznia szkoły podstawowej*. Warszawa: PZWS, 1955.